

Reis naar Brabant

Colofon

ISBN: 978 94 6365 425 8

re druk 2022

© 2022, Hein-Anton van der Heijden

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Vormgeving binnenwerk en omslag: Evelien Veenstra

Schilderij omslag: Pieter Bruegel: Le combat de Carnaval

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

Reis naar Brabant

Roman

Hein-Anton van der Heijden

Inhoud

VOORJAAR

1.	Zomertijd (Lena)	9
2.	Als worstenbroodjes verkleed (Louis)	21
3.	Groet aan de zon (Thérèse)	29
4.	Twee lagen bolletjespapier (Dorus)	35
5.	Wodka en cocaïne (Lena)	45
6.	Een suède bikerjack (Louis)	52
7.	Onnozele kinderen (Thérèse)	61
8.	Mannen zonder vrouw (Dorus)	72

ZOMER

9.	Cycli en ritmes (Thérèse)	83
10.	Het land van Cognac (Dorus)	99
11.	Brabants beroemdste zoon (Lena)	105
12.	Hoe was het toen ik dood was? (Louis)	119
13.	Dorpen in steden (Dorus)	131
14.	De heilige plaatsen (Thérèse)	138
15.	Summer in the city (Louis)	155
16.	De laatste zomernacht (Lena)	166

HERFST

17.	Rechts van de streep (Thérèse)	187
18.	Liefde van werkbijeen (Dorus)	195
19.	Herfstdagboek (fragmenten) (Louis)	205
20.	Allemaal familie (Lena)	227

21.	Koffie met cake 1 (Thérèse)	237
22.	Koffie met cake 2 (Dorus)	249
23.	Koffie met cake 3 (Louis)	259
24.	Koffie met cake 4 (Lena)	268

WINTER

25.	Un Jardin sur le Nil (Thérèse)	279
26.	De brede weg of het smalle pad (Louis)	294
27.	Een soort meme (Dorus)	310
28.	Rustig, ontspannen en neutraal (Lena)	323
29.	Op de dorpen (Dorus)	334
30.	Brabantse nachten zijn lang (Lena)	345
31.	Het toegevroren varkensgat (Thérèse)	354
32.	Het circus Jeroen Bosch (Louis)	362
	Verantwoording	371

VOORJAAR

I. Zomertijd (Lena)

's-Hertogenbosch, Uitgang centrumzijde, en dan een pijl naar waar de zon vandaan komt. Hoewel Lena de woordcombinatie niet eerder is tegengekomen, snapt ze hem meteen. Komt dat door het toegankelijke, open font? Nog geen twee uur in Nederland en meteen is ze als een blok gevallen voor de schreefloze Frutiger-letters en de strakke pictogrammen die ze hier gebruiken voor de namen van de stations en voorzieningen. Arnhem. Fietsverhuur. Nijmegen. Wachtruimte. 's-Hertogenbosch. Uitgang centrumzijde.

Terwijl ze haar koffer door de brede, in staal en glas opgetrokken passage voortduwt richting de roltrap naar beneden huivert ze in haar jackje. Het is de eerste dag van de zomertijd, de zon schijnt al volop, maar het is nog steeds waterkoud. Stukken kouder dan thuis, in Bologna, waar ze gistermiddag in haar spaghettihemdje nog een laatste macchiato dronk op een terras voordat ze op de trein stapte. De trein die haar, dwars door de nacht, langs Bazel, Keulen en Arnhem naar 's-Hertogenbosch zou brengen. Maar misschien komt het ook omdat het nog zo vroeg is: nog geen tien uur, ziet ze op de grote klok boven de ingang.

Op het busstation rechts van de roltrap staan drie bussen klaar om te vertrekken. Sint-Michielsgestel. Sint-Oedenrode. Lichtstad. Exotische namen; alleen van de laatste heeft ze wel eens eerder gehoord. Er zijn haast geen passagiers en de chauffeurs staan samen op hun gemak een sigaret te roken.

Ook als ze de pijlen volgt naar het centrum blijven de straten leeg. Verkeerslichten bij voetgangersoversteekplaatsen springen vruchteloos van rood op groen en dan weer terug naar rood, begeleid door een even opgewonden als doelloos mitrailleurvuur

dat opklinkt als ze mag oversteken. Ze kruist een singel, haar ogen blijven haken aan de statige herenhuizen die herinneren aan afbeeldingen van Nederlandse stadsgezichten. De reproducties die ze zo goed kent uit het boek met de harde kaft en het rode leeslint bij haar moeder in de kast. De huizen stralen vooroorlogse degelijkheid uit.

Langs de brede allee die het station verbindt met de binnenstad ontwaken de platanen, als altijd gehuld in militaire camouflagekleding, weifelend uit hun winterslaap. Een stukje verderop, even voorbij een brug over een breed water, slaat ze rechtsaf, en plotseling staat ze midden in een smalle straat vol cafés en kleine restaurants. Ze zijn allemaal nog gesloten. De straat is geplaveid met klinkers van vroeger.

Even ziet ze voor zich hoe het hier gisteravond moet zijn geweest. Drinkende en etende mensen. Een onafgebroken geroezemoes van stemmen. Muziek. Alle tafeltjes bezet. En ineens heeft ze spijt dat ze niet een dag eerder is aangekomen. Of zou het hier elke dag zaterdag zijn?

Ook op de markt, een groot, veelhoekig plein in het hart van de stad, heerst de rust van een vroege zondagochtend. Alleen het universele koeren van duiven slaat bressen in de stilte. Maar voor alle cafés staan de stoelen al in slagorde opgesteld en het is, weet ze, alleen nog maar een kwestie van tijd, een paar uur hooguit, voordat de mensen uit hun huizen komen, bezit zullen nemen van de terrassen. De hemel is al strakblauw, de zon wint snel aan kracht, in de verte luidt een kerkklok en over een paar weken is het Pasen. *Het hoogfeest van Pasen.*

Ze weet niet waarom het woord haar ineens te binnen schiet. Het is jaren geleden dat ze voor het laatst een katholieke mis bij-

woonde, en van de Roomse kalender heeft ze hooguit een globaal idee. Ze grinnikt, het woord hoogfeest bevalt haar. Alsof het haar terugbrengt naar een tijd lang voordat ze in staat was herinneringen aan te maken. Kan dat eigenlijk, technisch gesproken? In andere omstandigheden zou ze hier vast langer over doordenken. Maar nu is ze moe, slapen in een nachttrein is even comfortabel als op hoge hakken dansen in een disco, en ze is opgelucht als ze het hotel ontwaart dat ze een week geleden op internet heeft geboekt.

‘Ik ben bang dat uw kamer nog niet klaar is,’ zegt de receptionist in basaal brugklasengels. ‘Inchecken is pas vanaf twee uur.’ Een hooghartig lachje, maar tegelijk kijkt hij haar nauwelijks aan.

‘Ik ben net aangekomen met de nachttrein. Ik ben doodop.’

‘Ik kan vragen of ze de kamer snel in orde willen maken. U kunt uw bagage hier natuurlijk achterlaten. En als u alvast het formulier wilt invullen?’

Wat een hork. Ze zucht. ‘Het formulier? Ik heb gereserveerd, u weet toch alles al?’

‘Niet alles.’ Met een hoekige hand schuift de jongen haar een voorbedrukt papier en een ballpoint toe, en onwillig begint ze haar personalia in te vullen.

Naam en voornamen: Veltri, Lena.

Geboortedatum: 3-6-1987.

Geboorteplaats: Bologna.

Nationaliteit: Italiaanse.

Paspoortnummer? Dat weet ze niet uit haar hoofd. Zoekt ze zo wel op; eerst de rest maar.

Beroep: historica. Ze aarzelt, streept het woord dan resoluut door en verandert het in: geen.

‘Dat is voldoende,’ zegt de receptionist, die intussen heeft getelefoneerd. ‘Nu alleen uw handtekening nog. Uw kamer is over een half uurtje klaar; u kunt in de lounge wachten. En mag ik u alvast een kopje koffie aanbieden?’

Wat een verandering opeens; misschien was zijn botheid wel gewoon verlegenheid. Het is ook nog een heel jonge man, veel ouder dan negentien kan hij niet zijn.

‘Hebt u ook thee?’ antwoordt ze vriendelijk en in het Nederlands. ‘Daar heb ik het meest zin in.’

‘U spreekt Nederlands,’ zegt de jongen verbaasd.

‘Een beetje.’

‘Dat maak ik niet vaak mee, Italianen die Nederlands spreken.’

Opschepper; hoeveel landgenoten van haar zou hij dit jaar helemaal over de vloer hebben gehad?

‘In Italië kun je op sommige plaatsen Nederlands bestuderen. Ik heb het een jaar gedaan als bij de vak.’ Ze kiest opzettelijk voor kromme formuleringen.

‘Als bijvak,’ corrigeert de receptionist, als een kind zo blij met zijn triviale triomf. ‘Gaaf u zitten, maak het u gemakkelijk. Ik zorg intussen voor thee.’

Als ze wakker wordt, weet ze een moment helemaal niet waar ze is. Naast haar op het nachtkastje staat een wekkerradio; het is 13.24. Langzaam komen haar gedachten terug, als de neonbuizen die ’s morgens vroeg een voor een aanfloepen in een ijskoude, enorme examenzaal, zo’n zaal waar ze in haar verleden als onderwijsassistent zo vaak moest surveilleren. Haar vader. Giovanni. De nachttrein. ’s-Hertogenbosch.

Alsof ze uren heeft geslapen, zo uitgerust voelt ze zich.

Ze stapt uit bed, draait de douche op zijn koudste stand, maar als ze zich heeft afgedroogd twijfelt ze lang over wat ze aan zal trekken. Haar koffer ligt geopend op het onbeslapen deel van het tweepersoonsbed; de rokjes, blouses en broeken kijken haar verwachtingsvol aan. Zou het al warmer zijn dan vanochtend? Het moet haast wel. Ze schuift het gordijn open, knippert met haar wimpers tegen het felle zonlicht, inspecteert met toegeknepen ogen het plein. Alle terrassen zitten vol. Mannen met opgerolde hemdsmouwen, vrouwen in jurkjes; ze weet genoeg.

Het nieuwe, van haar laatste salaris gekochte rokje van tafzijde. De lichtglanzende, nachtblauwe blouse. De zwarte leren riem. Ze neemt zichzelf op in de spiegel, kritisch als altijd, schikt haar donkere haren die alweer bijna tot op haar schouders vallen. Gio zou tevreden zijn, hoewel hij zou blijven zeuren over haar te grote neus. En haar armen en benen zijn nog bizar wit, maar dat verandert vanzelf als het voorjaar eenmaal op gang is.

Ze sluit de deur van haar kamer, daalt de trap af, geeft haar sleutel af bij de receptie. De jongen van daarstraks heeft plaatsgemaakt voor een volwassen man met pretoogjes die haar hoffelijk toelacht. Zijn gezicht is een vrolijk craquelé van kreukels, vouwen en plooiën. Ze lacht terug; dit is een hotel waar ze het wel een tijdje uit kan houden. Al heeft ze geen idee hoe lang dat zal zijn.

Ook buiten weet ze zich meteen thuis, alsof de overeenkomsten met haar woonplaats, die toch minstens duizend kilometer verder naar het Zuiden ligt, veel groter zijn dan de verschillen. Het zachte gonzen van stemmen op straat. Het ontspannen tempo waarin de mensen zich voortbewegen. De warmte van de zon.

De winkels die allemaal gesloten zijn; net als thuis geloven ze hier nog in zondagsrust. De geuren van parfums en aftershaves: dit is een zuidelijke stad, een stad die weet wat het goede leven is. Ze grinnikt. Haar Bolognese collega's – of moet ze zeggen ex-collega's? – zouden haar eens moeten zien in deze, hoe je het ook wendt of keert, goedburgerlijke omgeving, terwijl ze daar toch met volle teugen van geniet. Alsof dat niet samen kan gaan met haar voorliefde voor Laurie Anderson, cyborgs en poststructuralisme. En voor geschiedenis en kunst natuurlijk, want dat blijven de fundamenteën van wie ze is.

Als vanzelf volgt ze de mensenstroom richting kathedraal, al een paar keer heeft ze hem zien uittorenen boven de bruinrode daken. En hoewel ze de laatgotische basiliek al tig keer heeft bekeken op internet stukt haar adem als ze oog in oog staat met het immense bouwwerk. Een reusachtig zeemonster, zojuist opgerezen uit de oceaan. De ontelbare fabeldieren, mythologische wezens en heiligenbeelden die de muren en het portaal bekleden als de vuilbruine aangroei van mossels en schelpen. Aanvoegsels waarvan het domdier zich bij het uitschudden tevergeefs heeft trachten te ontdoen. De brede, spits toelopende toren die als een reusachtige voelspriet de diepblauwe lucht in steekt, een hemel die eerder doet denken aan haar vaderland dan aan het Noorden.

Een hele tijd blijft ze ernaar kijken; pas als ze kramp krijgt in haar nek gaat ze door een zijportaal naar binnen.

Onder het hoge gewelf versmelten zuidelijke overvloed, gotische devotie en Bourgondische weelde zich met elkaar in één grandioze godganselijkheid. Voor een Maria-altaar steken mensen onophoudelijk kaarsen aan; het gepluk van munten in de me-

talen geldbussen vermengt zich moeiteloos met het orgelspel en het niet aflatende gemurmel. Het aantal invalidewagentjes in de kerk doet vermoeden dat er in deze stad nog maar kortgeleden een vernietigende oorlog heeft gewoed ...

Het meest bevalt haar het gefilterde zonlicht, dat tralievormige strepen trekt over de plavuizen vloer. Die strepen al eeuwenlang trekt, elke dag dat de zon schijnt; het gebouw in deze vorm staat er al bijna vijfhonderd jaar ...

Lang dwaalt ze door het gebouw. De sensatie van tijdloze verbondenheid waar ze zo vaak naar op zoek is; hoe lang is het geleden dat ze daar zo dichtbij was? Dat haar bewustzijn zo weinig tijd bevatte?

*

Naar het museum of niet? Dan heeft ze wel meteen alles gehad wat deze stad de moeite waard maakt. Maar ze is in de stemming, en ze heeft geen idee of het gebouw morgen ook open zal zijn. De meeste musea hier, weet ze, houden net als in haar geboorteland op maandag hun deuren stijf op slot. Ze doet het, haar gretigheid om Bruegel te zien is te groot. Dit is niet voor niets een van de dingen waar het allemaal mee is begonnen: het schilderij van de blinden in Napels, en het verlangen haar vader te ontmoeten.

Van alle schilderijen die ze in haar eerste jaar Kunstgeschiedenis moest analyseren, had Bruegels *Parabel van de blinden* de meeste indruk gemaakt. Het maakte haar in een klap tot het buitenbeentje van haar jaargroep. Want hoe kon zij nu warmlopen voor een semi-religieus schilderij van vijfhonderd jaar geleden, terwijl hun geboorte-eeuw, en dan vooral het laatste kwart daarvan, zoveel spannender kunst had voortgebracht?

Ze wist niet meteen een antwoord, maar de vraag had haar wel aan het twijfelen gebracht of ze terecht voor deze studie had gekozen. Paste Geschiedenis zonder Kunst toch niet beter bij haar?

De *Parabel van de blinden* stelt een stoet mannen voor die met lege ogen door een landschap dwalen. Ze houden elkaar angstvallig vast. Het pad loopt langzaam af naar beneden, maar de mannen weten niet dat het hellende weggetje waarop ze proberen zich in evenwicht te houden abrupt eindigt bij een sloot. De voorste van de zes is er zelfs al in gevallen en steunt, half in het water, hulpeloos op een paar stenen. Ook de tweede in de rij lukt het niet overeind te blijven; hij staat op het punt boven op zijn voorganger te vallen. En zelfs de vier mannen achter hem hebben de grootste moeite zich staande te houden.

Toen ze voor het eerst oog in oog stond met het schilderij wist ze niet wat haar het meest raakte: de verschillende stadia van vallen die door de zes hulpeloze figuren werden belichaamd, of het landschap dat het decor vormde van hun dooltocht. Die coulissen, zo kwam het haar voor, vormden de essentie van het hertogdom Brabant, waar zij door alle boeken zo vertrouwd mee was geraakt. Zacht glooiende akkers. Woeste grond. Veengras. Een paar bomen. Op de achtergrond een dorpskerk met een spitse toren en, links daarvan, een kluitje huizen. En dat allemaal afgemaakt met een ijlblauwe hemel die haar, wonderlijk genoeg, een overweldigend gevoel van geaardheid gaf. Alsof juist deze hemel boven dit landschap het meest samenviel met wie ze was.

Later, toen ze het doek uitputtend beschreef en er ook allerlei achtergrondliteratuur bij had gehaald (het schilderij was bijvoorbeeld zo gedetailleerd dat deskundigen in de gezichten van

de blinden maar liefst vijf verschillende oogziektes konden onderscheiden), stelde ze vast dat niet de blinden in al hun beklaagenswaardigheid, maar het landschap haar het meest deed. Dat onthulde, concludeerde ze vervolgens, iets wezenlijks over hoe weinig zij zich verbonden voelde met anderen. Iets waar zij zich daarvoor nauwelijks van bewust was. Want met hoeveel anderen zij ook omging, en hoezeer die anderen haar ook op handen droegen om haar originaliteit, slimheid en vrolijke nihilisme, zij was toch te onafhankelijk om zich blijvend te binden aan één persoon, groep of overtuiging. Haar langste verhouding had korter dan vijf maanden geduurd, en in groepen was ze altijd meer gericht op de twee of drie mannen of vrouwen die haar op het eerste oog het minst tegenstonden dan op de samenbindende kracht van het collectief. En hoewel ze al een stukje in de dertig was, was het haar nog steeds niet gelukt voor zichzelf een mensen wereldbeeld te construeren dat niet alleen theoretisch, maar ook emotioneel klopte. Daarin verschilde ze niet alleen van veel linkse leeftijdgenoten, maar vooral ook van haar moeder. Die was als studente als een blok gevallen voor het gedachtegoed van Antonio Gramsci, een revolutionair denker uit de jaren dertig van de vorige eeuw, en zijn ideeën over strijd en solidariteit tot op de dag van vandaag trouw gebleven.

Maar wat er voor Lena, als het erop aankwam, het meest toe deed, waren niet sterfelijke mensen, menselijke groepen of collectieve overtuigingen; het was de tijdloosheid van natuur en landschap. Het vuur en het water, de aarde en de lucht die de natuurfilosoof Bachelard zo schitterend had beschreven. Een landschap in de zon of in de mist stelde nooit teleur. Het was elke keer anders en je kon er altijd weer op terugvallen. Landschappen ga-

ven tegelijk een gevoel van nederigheid én onoverwinnelijkheid, een gemoedsrust waar ze zich haast mystiek gelukkig door kon voelen.

Voor alle duidelijkheid: in die landschappen, in het echt of op schilderijen, mochten wel degelijk menselijke bezigheden zichtbaar zijn. Graag zelfs. Maar die activiteiten moesten wel ondergeschikt blijven aan de onvergankelijkheid van bossen, heidevelden en heuvels. Of aan de tijdloosheid van uitgestorven straten, nachtelijke snelwegen of verlaten benzinstations. Want ook voor eigentijdse stadslandschappen koesterde ze een onvoorwaardelijke liefde, en de verbeelding daarvan in de moderne kunst had haar zelfs ernstig doen twijfelen of ze toch niet door moest gaan met Kunstgeschiedenis.

Tegen het eind van haar laatste aanstelling als postdoc in de Geschiedenis zonder Kunst (ze had een dik boek geschreven over natievorming in het premoderne Europa) was Lena een jaar in therapie geweest. Niet dat ze, zoals de helft van haar vrienden en vriendinnen, kampte met twijfels over haar identiteit, existentiële levensvragen of stoornissen in het contact met zichzelf of met anderen. Ze kickte op hard werken en ze had een grote honger naar kennis, hoewel ze, dat wist ze maar al te goed, het perfectionisme miste om de doelen die ze zich stelde volledig te bereiken (zo was ze bijvoorbeeld net niet cum laude afgestudeerd). Maar ze had een scherpe tong, en ook door haar gepolitoerde gezicht, haar lange, blauwzwarte haren en haar feilloze gevoel voor kleding zoemden de mannen om haar heen als de übervoorspelbare hommels om een honingpot. En de afstandelijkheid die sommigen, terecht, lazen in haar ogen, maakte haar aantrekkelijkheid alleen maar groter.

Het enige waar ze zich zorgen over maakte, en waarom ze uiteindelijk de hulp inriep van een therapeute, was haar onvermogen zich langdurig te binden aan één persoon. Een paar maanden, langer hield ze het nooit vol. Veel van haar vriendinnen hadden intussen kinderen, en hoewel ze volgens haar biologische klok nog alle tijd had, begon die tijd voor haar eigen gevoel nu toch te dringen.

Voor de therapeute was het niet moeilijk te ontdekken waar Lena's bindingsangst vandaan kwam. Al bij de eerste sessie, toen ze braaf de synopsis van haar familiegeschiedenis oplepelde, bleek dat zo veel als ze kon vertellen over haar moeder en haar verwanten, zo weinig ze wist over haar vader. Die had ze simpelweg nooit gekend, haar moeder had haar alleen opgevoed. En het enige wat die te melden had over haar verwekker was dat het een man met een leren hoed uit Nederland was, met wie ze als 26-jarige één enkele nacht haar bed had gedeeld. Over die nacht had haar moeder trouwens nooit geheimzinnig gedaan. Het was op een Unità-feest in Pavia, toen de Communistische Partij al in haar nadagen verkeerde, het partijdagblad *L'Unità* allang niet meer de grootste krant was, maar de jaarlijkse politieke feesten in veel steden nog altijd werden gezien als de beste van het jaar.

De zomerhitte was voorbij, de septemberavonden waren zwoel. Partijkopstukken hielden redevoeringen, er was livemuziek, er werd gedanst op straat. En velen koesterden, tegen beter weten in, nog altijd de droom dat de Partij, eenmaal aan de macht, Italië eindelijk zou veranderen in het land waar zij nog steeds zo hevig naar verlangden.

Een van de muzikanten was Tejo Gestel, een pianist uit het zuiden van Nederland die onvoorwaardelijk met de beweging sympathiseerde. Hij was het die Lena's moeder na afloop van

zijn optreden ten dans vroeg en haar vervolgens diep in de ogen keek. Nog diezelfde nacht hadden ze haar antwoord op die blik geconsumeerd, maar al de volgende dag moest hij verder voor een optreden in weer een andere stad. Het enige wat zij van hem wist was zijn naam, zijn nationaliteit, en de belofte dat hij haar snel zou schrijven. Daar was het nooit van gekomen. Een paar weken later ontdekte ze dat ze zwanger was, en aan het begin van de volgende zomer werd Lena geboren. Haar moeder voedde haar alleen op. Pas toen ze tien was kwam er een stiefvader in haar leven, met wie ze het best kon vinden, maar die haar geen moment het gevoel gaf een vader te kunnen zijn.

Voor de therapeute was het appeltje-eitje: de oorzaak van Lena's bindingsangst lag in haar vaderloze opvoeding. Voor haar tweede conclusie had ze meer tijd nodig, een vol jaar zelfs. In die twaalf maanden liet ze Lena alle hoeken van haar spreekkamer zien, maar zij leerde haar ook zo goed kennen dat haar uiteindelijke advies in beton gegoten was. Om echt over haar bindingsangst heen te komen, om werkelijk authentieke gevoelens te kunnen koesteren voor anderen, moest ze op zoek gaan naar haar vader. Wie hij was en wat hij voor haar betekende. Wat zij betekende voor hem; of hij eigenlijk wel wist dat hij een dochter had.